

УДК 378.147.016':81'234

І. В. Форостюк

**ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Розширення економічних, культурних та політичних контактів з різними країнами потребує удосконалювання сучасної освіти, яка б не тільки теоретично, але й практично сприяла розвитку особистості людини, його творчих здібностей, вмінню вирішувати нестандартні завдання, бути підготовленим для орієнтації у сучасному житті, яке швидко змінюється. Ці нові потреби відповідним чином відображаються в початкових програмах середніх та вищих навчальних закладах, і особливо у викладанні іноземних мов. Сьогодні воно має ставити на меті не тільки вивчення певних лексичних одиниць та граматичних конструкцій, але й ознайомлення студентів з культурним шаром, пов'язаним з тією чи іншою мовою, з її традиціями, з її місцем в системі загальної світової культури.

У випускників ВНЗ мають бути сформовані певні компетенції для подальшої діяльності в обраній сфері і міжкультурна компетенція, серед них, одна з найважливіших.

Міжкультурна компетенція розглядається в рамках міжкультурної комунікації. Питання мови та міжкультурної комунікації піднімаються в роботах С. Тер-Мінасової, Ф. Бацевіча.

Питання формування міжкультурної компетенції розглядають в німецькій лінгводидакт А. Кнапп-Поттхофф, З. Нікітенко, Н. Галькова. Теорію ключових компетенцій та компетентнісну модель розглядають В. Болотов, І. Зімняя, А. Хуторской. І. Халеева висунула концепцію «вторинної» мовної особистості, що грає важливу роль у міжмовній та міжкультурній комунікації народів та країн.

У нашій статті ставиться мета – розглянути засоби формування міжкультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей під час позааудиторної діяльності.

Сучасне життя і умовах глобалізації змушує молодь оволодівати широким колом компетенцій, щоб вдало адаптуватися в умовах швидких змін. Обґрунтовуючи роль освіти у питанні навчання протягом життя Рада Європи висунула вісім ключових компетенцій:

1. Спілкування рідною мовою;
2. Спілкування іноземними мовами;
3. Математична грамотність та базові компетенції в науці та технологіях;
4. Комп'ютерна грамотність;
5. Засвоєння навичок навчання;

6. Соціальні та громадські компетенції;
7. Почуття новаторства та підприємництва;
8. Обізнаність та здатність виражати себе в культурній сфері [1].

Спілкування рідною та іноземними мовами відносять також до загальнокультурної компетенції, що передбачає вміння: аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства; застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії; користуватися рідною мовою та іноземними мовами, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; використовувати рідну й іноземні мови у активній взаємодії; спрямовувати самовиховання на єдність індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей; реалізовувати моделі толерантної поведінки в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами і країнами [2, с. 296].

Міжкультурна компетенція – це здатність особистості самореалізуватися в рамках „діалогу культур”. І. Халеева розглядає цілий комплекс умінь, якій вона об’єднує. В нього входять: вміння оперувати знаннями про систему мови, яка вивчається в процесі комунікації, а також фоновими знаннями своєї культури і культури інофона, вміння інтерпретувати явища іншої культури з позиції її представників, сприймати й розуміти іншу ціннісну систему, вміння спілкуватися з носіями іншої мови, іншої культури, розуміючи при цьому різницю у використанні засобів іноземної мови відповідно до ситуації, репертуару ролей, норм, звичаїв іншої мовної поведінки, культурних традицій в порівнянні з рідною мовою та рідною культурою [3, с.42].

У свідомості кожного учасника спілкування існує розуміння власної культури та певною мірою сформованого розуміння „чужої” культури. Таким чином створюється діалогічність особистості, що робить її здатною до участі в діалозі культур.

3. Ніткітенко, розглядаючи модель міжкультурної компетенції А. Кнапп-Поттхоффа подає наступні структурні компоненти, які мають бути сформовані в процесі навчання: 1) афективний – емпатія та толерантність; 2) когнітивний – синтез знань про рідну культуру та культуру країни мови, яка вивчається, а також загальні знання про культуру и комунікацію; 3) стратегічний – вербальні, навчальні та дослідницькі стратегії учнів [4]. На нашу думку, виділені компоненти повною мірою відповідають задачам, які стоять як перед викладачам середньої школи, так і вищого навчального закладу.

Нажаль, сучасні програми, за якими проводиться викладання іноземних мов для студентів нефілологічних спеціальностей, не дає можливість приділяти багато уваги питанням міжкультурної комунікації та компетенції. Однак, на наш погляд, знайти вихід у подібній ситуації допоможе метод проектів.

Проект – це робота, яка самостійно планується та реалізується, в якій мовне спілкування вплетене в інтелектуально-емоційний контекст іншої діяльності [5, с.10]. Проектне завдання для групи студентів пов'язує оволодіння мовними навичками та певним матеріалом, у даному випадку краєзнавчим та культурологічним, з використанням цього знання на практиці. Процес оволодіння мовним матеріалом стає особисто значимим, особистісно-мотивованим, оскільки створюється власний продукт. Популярність використання метода проектів під час вивчення іноземної мови пояснюється тим, що цей метод об'єднує комунікативній та особистісно-орієнтовний підходи, які є провідними в методиці викладання іноземних мов.

Для перевірки підготовлених студентами нефілологічних спеціальностей проектів, звичайно, є можливість виділити невелику кількість часу протягом занять, але для того, щоб студенти могли представити повний результат своєї дослідницької діяльності, більш корисним, на нашу думку, було б проведення позааудиторних заходів. Нами було підготовлено кілька навчально-виховних заходів, під час яких студенти представили результати своєї роботи за темою „Традиції святкування подібних свят в різних країнах”, і задля цього виступали в ролі представників цих країн. Захід проводився зі студентами других курсів технічних та економічних спеціальностей, в навчальному плані яких було вивчення краєзнавчого матеріалу по таким країнам, як Велика Британія та США. Однак, географія країн була розширена, і, окрім географічних та економічних відомостей про вказані країни, студенти розглядали традиції та свята. Наприклад, одне зі свят, яке було відзначено в такому порівняльному контексті – це Різдво. Студенти з викладачами обрали наступні країни: Велика Британія і, окремо, Шотландія, Угорщина, Іспанія, Франція і, звичайно ж, Україна. Традиції кожної країни були представлені у вигляді театралізованих постановок, але існувало ще й додаткове завдання: кожна група не знала, які країни будуть представлені іншими студентами, тому вони мали її відгадати. Основою умовою заходу було використання англійської мови, як мови міжкультурного спілкування.

Таким чином в підготовчому процесі були задіяні всі вищезазначені структурні компоненти:

- афективний компонент, толерантність – студенти ставили себе на місце представника іншої культури, досить глибоко її досліджували, і, в той же час, проводили культурні паралелі з українськими традиціями;
- когнітивний – під час підготовки до виступів студентами був оброблений великий обсяг теоретичного матеріалу, який вміщав в себе інформацію як про свою країну, так і про іноземні традиції. Був оброблений значний додатковий матеріал, застосовані різноманітні засоби його представлення. Студенти виступали як в ролі дослідників так і в ролі викладачів;

- навчальна дослідницька робота, тобто стратегічний компонент – під час підготовки окремими групами студентів, а також, під кінець свята, всіма групами разом був проведений порівняльний аналіз представлених традицій. В результаті роботи студенти прийшли до наступних висновків: звичайно, схожість основних елементів свята базується на тому, що святе релігійне і відзначається мешканцями всіх християнських країн, однак існують певні розбіжності, які ґрунтуються на особливостях місцевих та національних традицій. Вони додають специфічні цікаві відмінності, які відрізняють святкування в кожній країні. Найбільш давні елементи, які залишилися в сучасному святкуванні, сягають корінням в дохристиянські часи. Такі сліди були виявлені в усіх країнах, які досліджувалися під час підготовки до свята.

Важливою ціллю подібної роботи, яку ми ставили перед студентами було розуміння того, що історія та культура України тісно пов'язана з історією та культурою сусідніх держав. Тому багато видів, наприклад, декоративного мистецтва, національних традицій, можна вивчати і порівнювати з тими, що розвинуті в Польщі, Литві, Чехії, Словаччині, Росії, Молдові та інших країнах. Ця дослідницька діяльність допомагає розширити круг знань з культурології, мистецтвознавства та країнознавства, розширює міждисциплінарні зв'язки. В якості прикладу ми наведемо роботу зі студентами спеціальності „швейні вироби” з вивчення символіки, що використовується в народному мистецтві як України, так і інших країн. Цей напрямок нам підказали самі студенти, які намагалися виразити в своїх роботах (розписі Великодньої писанки під час підготовки до виховного заходу, пов'язаному з Весняними святами в Україні та інших європейських країнах) власні ідеї за допомогою стародавніх символів. Їм цікаво було дізнатися, що символіка використовується не тільки в писанкарстві, декоративному розписі, вишивках, але й в народних піснях, колядках та щедрівках. В поєднанні всіх цих видів мистецтва й розкривається вся глибина народного мистецтва будь-якої країни. Якщо людина володіє знанням про сутність хоча б деяких з них, про те, що мистецтво одного народу не можна розглядатись окремо, бо воно пов'язано із народним мистецтвом близьких чи далеких сусідів, тоді вона відчуває себе частиною людства, толерантно відноситься до інших народів та їх культури й поважає свою. В результаті спільної роботи виникли додаткові науково-дослідні завдання, наприклад, розглянути історію розвитку та використання символів:

- „Світове дерево” та „Велика богиня” в різних видах народного мистецтва України та Європи;
- „Сонце”, „Бик-місяць” в різних видах народного мистецтва України та Європи;
- „Хрест” в різних видах народного мистецтва України та Європи;

– „Зірка” та „Косий хрест” (або сварга) в різних видах народного мистецтва України та Європи.

Таким чином, ми бачимо, що міжкультурна компетенція входить в ряд ключових компетенцій, якими повинна володіти людина для успішної адаптації у сучасному світі. Дана компетенція розглядається як складова частина міжкультурної комунікації. Для її успішного формування у студентів нефілологічних спеціальностей вищих навчальних закладів найбільш вдало підходить метод проектів. Однак, у зв'язку з нестачею часу для ефективної роботи під час аудиторних занять, позааудиторні заходи являють собою найбільш вдалу та ефективну форму роботи зі студентами як гуманітарних, так і технічних спеціальностей. Подібна робота, на нашу думку, потребує подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Ключевые компетенции для обучения в течение всей жизни. Рекомендации парламента и совета Европы от 18 декабря 2006 г. о ключевых компетенциях обучения в течение жизни (2006/962/ЕС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://adukatar.net/?page_id=141

2. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник 5-е видання, доповнене і перероблене / Н. Є. Мойсеюк. – К., 2007. – 656 с.

3. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчика) / И. И. Халеева. – М., 1989. – 238 с.

4. Специфика обучения иностранному языку в начальной школе / З. Н. Нікітенко // [Електронний ресурс] : Веб-портал: „1 сентября” – Режим доступу : http://eng.1september.ru/view_article.php?ID=200902010

5. Зимняя И. А. Проектная методика обучения английскому языку / И. А. Зимняя, Т. Е. Сахарова // Иностранные языки в школе. – № 3. – 1991. – С. 9 – 15.

Форостюк І. В. До питання формування міжкультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей

У статті розглянуті ключові компетенції, які необхідні сучасній молодій людині, для того, щоб вдало адаптуватися в умовах швидких змін, а також сутність визначення „міжкультурна компетенція”; обґрунтована необхідність формування даної компетенції у випускників ВНЗ для їхньої подальшої діяльності в обраній сфері; наведені приклади практичної роботи, спрямованої на формування міжкультурної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів під час проведення позааудиторних виховних заходів.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, іноземні мови, культура, традиція, поза аудиторна робота.

Форостюк И. В. Вопросы формирования межкультурной коммуникации студентов нефилологических специальностей

В статье рассмотрены ключевые компетенции, которые необходимы современному молодому человеку, для того, чтобы успешно адаптироваться в условиях быстрых перемен, а также сущность понятия „межкультурная компетенция”; обоснована необходимость формирования данной компетенции у выпускников ВУЗов для их дальнейшей деятельности в выбранной сфере; представлены примеры практической работы, направленной на формирование межкультурной компетенции студентов неязыковых специальностей высших учебных заведений во время проведения внеаудиторных воспитательных мероприятий.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, иностранные языки, культура, традиция, внеаудиторная работа.

Forostiuk I. V. The Forming of Intercultural Competence of the Students of the Philological Specialities

The article describes the key competencies such as native language communication, foreign languages communication, computers, social and public competence and others that are required of a young person in order to adapt to the rapid changes successfully. The nature of the definition of „intercultural competence” is given according to I. Khaleeva, who defines it as a complex of skills that, in its turn, gives a person the ability of self-realization at, so called, “dialog of cultures”. The „intercultural competence” models given by another authors are also examined.

The necessity of the formation of the competence of university graduates for their future career in their chosen field is grounded. The examples of practical work aimed at building intercultural competence of students of non-language special subjects during extracurricular activities are given. The method of projects is considered as the most appropriate one for the work. In the given examples the extracurricular activity was devoted to the holiday traditions in different countries, not only English-speaking, but other European countries as well, although English language was the language of intercultural communication. All the structural components of the „intercultural competence” were brought into play. Ukrainian cultural traditions were also the part of the project and the idea of close connection of our country with European countries was one of the fundamental ideas of this work.

Key words: cross-cultural communication, foreign languages, culture, tradition, resources, extracurricular activity.

Стаття надійшла до друку 05.02.2013 р.

Прийнята до друку 06.03.2013 р.

Рецензент – д. філол.н. Клименко О. С.